

Komunikácia ako kultúrna axióma cyrilo-metodskej misie v Európe

Knižná publikácia medzinárodne uznávanej slavistiky a medievistiky Slavia Bärliевой s názvom *Кирилometодиевски мотиви в латинската и гръцката книжнина* (София: Българска академия на науките, Кирило-методиевски научен център, 2021) predstavuje významný príspevok k skúmaniu latinských a gréckych prameňov o byzantskej a latinskej písomnej tradícii o cyrilo-metodskej misii v slovanskom európskom prostredí.

Autorka knižnej publikácie profesorka Slavia Bärliєvová sa v Cyrilo-metodskom výskumnom centre Bulharskej akadémie vied v Sofii dlhodobo výskumne venuje hagiografiám a historiografii cyrilometodského obdobia v dejinách slovanskej kultúry. Na základe celého radu písomnej a literárnej dokumentácie vysvetľuje nielen vývin bulharskej, ale aj širšej slovanskej a v tom kontexte aj európskej kultúrnej identity ako hodnoty, ktorá sa stala východiskom uvažovania o tom, že slovanskí učitelia Cyril a Metod patria k pilierom či vzorom európskej pluralitnej kultúrnej komunikácie. Toto svoje poznanie autorka knižnej publikácie pretavuje do vedeckého ohľadu na slovanské písomné dedičstvo späť s Cyrilom a Metodom, ktorí pôsobili nielen na strednom Dunaji, na Veľkej Morave, ale svojím dielom prispeli najmä k rozvoju slovanského i širšieho európskeho kultúrneho a kresťanského civilizačného dedičstva. V aktuálnom kontexte môžeme v spojení s výskumom cyrilo-metodskej kultúry a písomníctva pritom uvažovať aj o ich inkluzívnom vnímaní partnerov vstupujúcich do komunikačnej stratégie, čo sa nakoniec odrazilo v rozmanitých dišputách podnes ovplyvňujúcich vzťahy medzi východom a západom. Tieto poznatky sú totiž dôležitým zdrojom pre vzájomnú toleranciu v komunikácii. Sama tolerancia je najvýznamnejším výdobytkom kultúry. Dobré poznali a uplatňovali vo vzťahoch s obidvomi religiózne i konfesionálne jedinečnými prostrediami Európy aj svätí slovanskí bratia Konštantín-Cyril a Metod, ten navyše aj vo funkcii veľkomoravského arcibiskupa.

Hľadanie koreňov kultúrnej komunikácie, ktorá je základom rozvoja kultúry, objavuje Slavia Bärliєvová v systematickom štúdiu prameňov opisujúcich cyrilo-metodské kultúrne dedičstvo. Zameriava sa pritom najmä na latinské a grécke pramene, ktoré ovplyvňujú myslenie najmä v západoeurópskej duchovnej a profánnej kultúrnej tradícii podnes.

Prítomná monografia, ktorej názov v slovenčine znie *Cyrilo-metodské motívy v latinských a gréckych literárnych pamiatkach*, je venovaná najmä takým

motívom, ktoré sa vyskytujú a opakujú permanentne, alebo v skúmaných prameňoch majú aj ďalšie dôležitejšie komunikačné funkcie a hodnoty. Pre ich inovatívnu interpretáciu je nevyhnutné poznať komunikačný rozmer vzťahov európskeho východu a západu. Východiskom pre pohľad do tejto zložitej problematiky sú pre S. Bärliєvovú latinské a grécke cyrilo-metodské písomné pramene, ktoré sa šírili a uplatňovali v celej kresťanskej latinskej i byzantskej Európe. Nie sú to len najstaršie pramene o živote a pôsobení slovanských apoštolov, ale aj celý rad informačne bohatých a textovo rozsiahlych prameňov o ich živote, odkaze, úlohe, poslaní a tradícii v rozmanitých konfesionálne, kultúrne a národne vykryštalizovaných prostrediach kresťanskej Európy v súčasnosti. V tomto zmysle sú grécke a latinské pramene podnes používané v západoeurópskom kultúrnom kontexte nevyhnutné aj pre poznanie a výskum ďalších inovatívnych úvah o textoch pamiatok zapísaných vo vernakulárnych liturgických (cirkevná slovančina) alebo ľudových jazykoch, pričom skutočným základom ich poznávania je cyrilo-metodská hodnotovo orientovaná komunikačná tradícia.

Výskum prameňov tak ukazuje, že je základom, ktorý do veľkej miery môže obmedziť rozmanitú a dnes rozšírenú mytologizáciu cyrilo-metodského dedičstva, ktorá nijako nesúvisí s ich odkazom, lebo nevznikla v úzkom spojení s jedinečným fenoménom európskosti kultúrneho myslenia či s rozvojom a kontinuovaním odkazu tohto dedičstva. Mytologizácia, resp. mýtizovanie cyrilo-metodského odkazu je nenáležité, lebo jeho temporálnosť a súčasná existencia vychádzajúce z účinkovania svätých bratov v centre Európy ukazuje na neustále opakujúci sa, ale príznakový jav nenaplnenej komunikácie, keď sa naráža na bariéry v dôsledku množstva ne kvalifikovanej komunikácie. Nespôsobuje ju teda deficit poznatkov, ani ich forma šírenia v rozmanitých jazykoch, ale tento deficit je v nerovnováhe hodnôt vstupujúcich do obsahu i formy komunikácie.

Práve písomné pramene sú plné dôkazov o komunikačnej nerovnováhe a rozmanitých stratégiách demytologizácie obsahov cyrilo-metodského odkazu. V dnešnom sociolingvisticke chápanom spektre výskumov by sme možno začali uvažovať aj o pragmalingvistických výskumoch na materiáli stredovekých prameňov. Obsah výskumu prameňov ako komunikačných kanálov medzi minulosťou a prítomnosťou však ukazuje, že práve výskum založený na kritickom skúmaní komunikačného obsahu prameňov je obrazom cyrilo-metodskej kultúry.

Cyril a Metod, slovanskí apoštolom rovní učitelia a krstítelia, zakladatelia prvej slovanskej abecedy, otovia slovanského písomníctva – takto ich predstavuje nielen slovanská, ale aj paneurópska kultúrna tradícia a ukazuje ich aj ako svätých bratov. Úcta k nim je však len jedným z vonkajších fenoménov či prejavov, ktoré poznáme vďaka cirkevnej alebo štátnej kultúre.

Cyril a Metod sú však od roku 1980 oficiálne vyhlásení za európskych patrónov. Učínili tak už slovanský pápež Ján Pavol II., keď ich pripojil k zakladateľovi západného kontemplatívneho mníšstva svätému Benediktovi z Nursie. Tito traja svätci západu i východu Európy pripomínajú európskemu svetu, že už nastal čas, aby sa na komunikačný odkaz Cyrila a Metoda nazeralo ako na fenomén paneurópskej kultúry a axiologický model pluralitnej komunikácie, ktorý podporuje nielen náboženskú toleranciu, ale aj kultúrnu rozmanitosť a rovnosť, inklúziu i uvedoméle chápanie rozmanitého európskeho kultúrneho bohatstva. Na to, aby sme sa dostali k tomuto vytúženému cieľu, je potrebné štúdium prvotných prameňov. Až tak možno v nich vyskúmať, analyzovať a interpretovať motívy komunikačnej stratégie, ktoré sa rozvíjali v prospech perspektívy slovanskej kultúry, v prospech európskej jednoty v rozmanitosti národného, jazykového a kultúrneho myslenia a identity, teda v zmysle cyrilo-metodského odkazu.

<https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.1.14>

Peter Žeňuch

K otázke o formovaní kresťanskej identity západných Slovanov

DRAGNEA, M.: Christian Identity Formation Across the Elbe in the Tenth and Eleventh Centuries. New York – Bern – Berlin – Brusells – Vienna – Oxford – Warsaw: Peter Lang, 2021, 122 s.

V roku 2021 vo vydavateľstve Peter Lang vyšla v rámci novej edície o obrátení na kresťanstvo v Škandinávii a Pobaltí v r. 800–1600 knižná práca *Christian Identity Formation Across the Elbe in the Tenth and Eleventh Centuries*, ktorej autorom je Mihai Dragnea, vedecký pracovník University of South-Eastern Norway v Norsku.

V tejto knihe sa M. Dragnea zaoberá kristianizáciou Venétov a odrazom tejto historickej skutočnosti v dielach kresťanských spisovateľov 10. a 11. storo-

čia. Autor si kladie otázku, čo bolo zmyslom kresťanstva: Bola to len otázka prijatia viery a sviatostí, alebo toto pokresťančenie malo aj politický rozmer. Vzápätí si odpovedá, že títo Venéti, ktorí žili na hranici s Frankami, sa prijatím krstu účinne začlenili do priestoru s novými kultúrnymi podmienkami. Autor týmto svojím tvrdením potvrdzuje notoricky známy fakt, že stredoveký svet funguje na protiklade *svoj a cudzí*, v ktorom základným kritériom bolo kresťanské vierovyznanie. Opakom kresťanského sveta a teda aj nepriateľom bolo akékoľvek spoločenstvo založené na pohanských základoch. Kresťanský a pohanský svet existovali nezávisle, hoci niekedy dochádzalo k ich stretávaniu. Najväčším ohrozením tohto poriadku bolo prípadné odpadnutie novopokrstených spoločenstiev od viery, čo mohlo spôsobiť narušenie integrity spoločnosti a štátnosti. V tomto kontexte zachovanie viery u Slovanov bolo jedným z hlavných úloh vtedajších kresťanských autorít. Autor poukazuje na duchovný rozmer tejto úlohy, komentuje rozličné historické aspekty ich života a spolunažívania.

Publikácia sa skladá zo siedmich kapitol, obsažnejšej sumarizácie a menného registra. V úvode autor poukazuje na historické súvislosti spolunažívania franských kresťanov s nepokrstenými susednými slovanskými kmeňmi v období panovania dynastie Karolovcov. Upozorňuje však aj na to, že Ottonovské kráľovstvo sa transformovalo na kresťanskú ríšu podľa modelu Karola Veľkého, pričom dodáva, že budovanie kresťanskej identity východných susedov bolo úlohou ich cirkvi. V tomto kontexte doboví autori museli nájsť odpoveď na otázku súvisiacu s ich vlastnou kresťanskou identitou, aby neskôr mohli túto skutočnosť vysvetľovať tým, ktorých chceli pokresťaniť, teda Ľutičom, Obotritom, lužickým Srhom a ďalším západoslovanským kmeňovým spoločenstvám.

V ďalšej kapitole autor sa venuje Venétom a na základe dobovej literatúry (napríklad čerpá z Adama Brémskeho) charakterizuje ich samopomenovanie, obydlia a mestá. Hovorí, že Venéti svojimi kultúrnymi a sociálnymi charakteristikami sa odlišovali od východných a južných Slovanov. Nespomína tu však Samovu ríšu a ani Nitrianske kniežatstvo ako príklady vysokej úrovne organizácie štátnosti u západných Slovanov.

Tretia kapitola o kresťanstve v polabskom priestore sa zameriava na počiatky kresťanstva u lužických Srbov. M. Dragnea poukazuje na to, že súvislosti s prijatím kresťanstva od Frankov neboli jednoduché, lebo sa vyžadovalo nielen ohlasovanie právd viery, ale aj istú sociálnu náuku a záruku katechumenov viest' život podľa kresťanských pravidiel. Iba tak sa mohli títo katechumeni stať kresťanmi, lebo prijatie kresťanstva